
BOUWSTEEN: EEN GEZONDE FYSIEKE LEEFOMGEVING DIE UITNODIGT TOT BEWEGEN EN ONTWOETEN

Introductie

Hoofdstuk 3B van het GALA gaat in op de relatie tussen de fysieke leefomgeving en gezondheid. Een gezonde fysieke omgeving is van belang om gezond en actief leven te bevorderen, nu en in de toekomst. Gemeenten spelen een belangrijke rol bij de inrichting van de fysieke leefomgeving. In het GALA zijn afspraken opgenomen over het borgen en bevorderen van gezondheidsafwegingen bij het inrichten van de fysieke leefomgeving en over het beter beschermen van inwoners tegen toenemende hitte. Bij die bescherming tegen hitte wordt ook blootstelling aan uv-straling meegenomen.

Er worden in het GALA twee beoogde resultaten benoemd binnen dit hoofdstuk:

1. Bij besluitvorming over de fysieke leefomgeving (zoals in omgevingsplannen) wordt gezondheidskennis toegepast. Die kennis gaat over gezondheidsbevordering én over gezondheidsbescherming.
2. Er wordt ingezet op meer kennis en maatregelen om (kwetsbare) mensen zo goed mogelijk te beschermen tegen hitte, allergieën, infectieziekten en uv-straling.

Cijfers

De gezondheidsmonitors van de GGD bevatten cijfers over verschillende onderdelen van de leefomgeving. Aspecten die hierin langskomen zijn: ervaren gezondheid, bewegen en sporten, de sociale omgeving en de woonomgeving. Deze cijfers zijn op gebiedsniveau beschikbaar op de [Brabantscan](#).

Op de [Atlas Leefomgeving](#) staan kaarten met data over verschillende (milieu)onderdelen van de leefomgeving. Onder andere geluid, groen, klimaatverandering, schone lucht, licht en veiligheid komen aan bod.

De VNG website [Waarstaatjegemeente.nl](#) geeft middels een dashboard met data op verschillende thema's de situatie van gemeenten weer. Thema's die op het huidige onderwerp van toepassing zijn zijn 'gezondheid' en 'duurzame leefomgeving'.

De [Broze gezondheid uit de Buurtatlas](#) van het RIVM bevat buurtkaarten die kunnen worden gebruikt om te kijken in welke buurten veel mensen wonen die kwetsbaar zijn voor hitte.

Wat werkt: Bruikbare (erkende) interventie en/of tools

Het RIVM heeft de [Gezonde Omgeving](#) methode ontwikkeld waarmee in kaart kan worden gebracht waar kansen liggen om de gezonde leefomgeving van een wijk/dorp te versterken. De methode combineert data van milieubelasting met data over de fysieke inrichting en

sociale opbouw op wijkniveau. Aan de hand van relevante kwantitatieve data op een laag schaalniveau en kwalitatieve gegevens (wijkgesprekken) wordt een beschrijving van de wijk gemaakt. Deze wijkgesprekken geven inzicht in de beleving en samenhang van de thema's en ook op welke locaties gezondheidswinst te behalen valt.

Pharos heeft een tool ontwikkeld waarmee er binnen een buurt, wijk, dorpskern of ander gebied kan worden beoordeeld wat de kwaliteit van de omgeving is: De Leefplekmeter. De bedoeling van [De Leefplekmeter](#) is om de positieve en negatieve punten van een leefplek te bepalen. De uitkomst laat zien wat er verbeterd moet worden. De Leefplekmeter kan als start voor een gemeentelijk programma gezonde leefomgeving worden gebruikt.

Het instituut voor positieve gezondheid heeft de methodiek [Positieve Gezondheid in Woon- en Leefomgeving](#) ontwikkeld. Deze methodiek zorgt ervoor dat diverse belanghebbenden meedoen bij de inrichting van de woon- en leefomgeving. Gezondheid, kwaliteit van leven, eigen regie en betrokkenheid van inwoners krijgen hiermee (letterlijk) vorm. De methodiek is gebaseerd op de vertaling van Positieve Gezondheid naar het fysieke domein. Belangrijk aspect is het aangaan van het gesprek met partners in het sociale en fysieke domein én met bewoners. Aan de hand van een kaart bekijken groepen belanghebbenden hoe de woon- en leefomgeving anders ingericht kan worden. Om dit proces in goede banen te leiden is een speciale toolkit ontwikkeld.

Met een specifieke focus op het realiseren van een beweegvriendelijke omgeving (BVO) heeft het kenniscentrum sport & bewegen het [BVO-model](#) ontwikkeld. Het doel van het model is om beleidsambtenaren sport, ruimtelijke ordening, gezondheid, welzijn en infrastructuur inzicht te geven in het nut, de mogelijkheden en de (sociale) effecten van een beweegvriendelijke omgeving.

Lokale en regionale samenwerking

Op lokaal niveau zijn gemeenten aan zet om omgevingsprogramma's en omgevingsplannen te ontwikkelen als concretisering van de omgevingsvisie.

Het is aan te raden om als gemeente dit proces in co-creatie met inwoners en maatschappelijk relevante organisaties vorm te geven. De leefomgeving raakt iedereen, dus het is van belang om ook bewoners te betrekken die normaliter niet worden bereikt.

Link met positieve gezondheid

Een gezonde woon- en leefomgeving stimuleert inwoners om hun gezondheid te verbeteren. Een wijk die veilig, duurzaam en klimaatbestendig is. Met fiets- en wandelpaden die goed bereikbaar en veilig zijn. En in de buurt ontmoetingsplekken, voorzieningen en leuke activiteiten die voor iedereen toegankelijk zijn. Door samen met inwoners vanuit positieve gezondheid aan een gezonde leefomgeving te werken kan deze aansluiten op de lokale situatie.

Hoe worden gezondheidsverschillen verkleind

Verschillen in leefomgeving en blootstelling aan bijvoorbeeld milieuvervuiling worden steeds meer erkend als oorzaak van gezondheidsverschillen. Denk aan zaken als woningnood, energiearmoede, tekort aan groen in de omgeving, onveiligheid, milieuvervuiling, slechte luchtkwaliteit, de terugloop van biodiversiteit, geluidsoverlast en een gebrek aan mogelijkheden om gezond te eten, bewegen en ontmoeten. Volgens de WHO ligt een derde (29%) van het verschil in zelf gerapporteerde gezondheid tussen laag- en hoogopgeleide mensen in Europa aan de leefomgeving.

Deze gezondheidsverschillen spelen ook rondom het onderwerp van klimaatverandering en klimaatbestendigheid. Vaak zijn de minst hittebestendige wijken ook die waar de armste mensen wonen. Ook zijn mensen met chronische aandoeningen en overgewicht zijn extra kwetsbaar voor de gevolgen van hitte. Voor meer informatie zie de website van Pharos: [Betere leefomgeving draagt bij aan verkleinen gezondheidsverschillen](#).

Middelen

Naast het GALA en de SPUK zijn er mogelijkheden om subsidies aan te vragen in de context van klimaatbestendigheid en duurzaamheid. In het kader van hittestress, geluid en levensloopbestendigheid zijn er mogelijkheden binnen het programma aardgasvrije wijken: Nederland aardgasvrij | Programma Aardgasvrije Wijken. Daarnaast zijn er mogelijkheden voor gezondheid rondom andere (gemeentelijke) projecten binnen klimaatadaptatie.

Advies m.b.t. SPUK

Het SPUK onderdeel leefomgeving (8) past logischerwijs bij dit thema. Daarnaast is het denkbaar om andere SPUK onderdelen te koppelen. Terugdringen gezondheidsachterstanden (3), aanpak overgewicht (6) en valpreventie (7) hebben raakvlakken met een gezondere leefomgeving. Afhankelijk van de lokale situatie kunnen deze thema's in het PVA aan elkaar worden gekoppeld om de integraliteit te bevorderen.

Adviseur gezonde leefomgeving

Eén van de twee beoogde resultaten van het GALA, op het huidige onderdeel, is om gezondheidskennis toe te passen bij besluitvorming over de fysieke leefomgeving. Een gemeente kan de SPUK benutten om het thema gezondheid in de leefomgeving aan te jagen binnen de processen rondom de invoering van de omgevingswet.

Er kan worden gedacht aan het aanstellen van een 'adviseur gezonde leefomgeving' die actief het onderwerp agendeert en kennis meebrengt van goede voorbeelden die op andere plekken hebben gewerkt. Naast betrokkenheid bij het proces omgevingsplan en/of programma kan deze persoon de leefomgeving van de gemeente onderzoeken en mogelijke gezondheidswinst realiseren op de thema's van bijvoorbeeld gezonde mobiliteit, voedselomgeving of rookvrije omgevingen.

Proeftuin gezonde leefomgeving

Om gezondheidsverschillen te verkleinen is de samenwerking tussen de beleidsterreinen van gezondheid en ruimtelijke ordening cruciaal. Tot voor kort werkten deze terreinen weinig samen. Om de samenwerking op te zoeken en het thema gezonde leefomgeving actief te agenderen binnen de gemeente kan er worden gedacht aan het opstellen van een plan van aanpak of het inrichten van een proeftuin gezonde leefomgeving. Binnen een proeftuin of pilot kan er worden geëxperimenteerd met de samenwerking van verschillende beleidsterreinen binnen omgevingsvraagstukken, zoals het opstellen van een omgevingsprogramma, omgevingsplan of een visie op bewegen in de openbare ruimte. Hiertoe kan een van de eerder benoemde tools als uitgangspunt worden gebruikt. Gemeenten kunnen middelen bundelen om een dergelijk initiatief gezamenlijk te organiseren.

Meer informatie

- Publicatie van Pharos over hoe een betere leefomgeving bijdraagt aan het verkleinen van gezondheidsverschillen: [Betere leefomgeving draagt bij aan verkleinen gezondheidsverschillen \(pharos.nl\)](#)
- Website GGD-GHOR NL met handreiking planregels en kernwaarden leefomgeving: [Gezonde en veilige leefomgeving - GGD GHOR Nederland](#)
- De Leefplekmeter van Pharos: [De Leefplekmeter | Wat vind je van je leefplek? - Pharos](#)
- Positieve gezondheid vertaald naar het fysieke domein: [Positieve Gezondheid in Woon- en Leefomgeving - Institute for Positive Health \(iph.nl\)](#)
- De GO! methode van het RIVM om te werken aan een gezonde fysieke en sociale omgeving: [GO! methode voor dorpen in landelijk gebied | RIVM](#)
- Het BVO-model van het kenniscentrum sport & bewegen: [BVO-model - Kenniscentrum Sport en Bewegen](#)
- De website 'waar staat je gemeente' van de VNG: [Home - Waarstaatjegemeente.nl - cijfers en statistieken van gemeenten](#)